מלאכת חורש

סימן שלז

תוכן מלאכת חורש

פתיחה למלאכת חורש 31

א. גרירת דברים כבדים, ריבוץ הבית 35

ב. טאטוא הבית 36
טאטוא קרקע מרוצפת או שאינה מרוצפת • אופני היתר לטאטא קרקע שאינה מרוצפת

ג. סיכת והדחת קרקע 39

ד. צידוד דברים כבדים על הקרקע 40

ה. מקרים נוספים בהם חששו להשווית גומות 41
קינוח טיט שעל רגלו בקרקע • שלא ליפנות בשדה ניר • דריסת רוק דרך הילוכו • פינוי אוצר • שאין לשחק באגוזים על קרקע

פתיחה למלאכת חורש

מקור המלאכה במשכן

מלאכת חורש נעשתה במשכן עבור עשיית הסממנים שנועדו לצביעת יריעות המשכן (בצבעי תכלת, ארגמן ותולעת השני)[1] או לשם הכנת המנחות[2].

מהות המלאכה

כל פעולה שנעשית לשם הטבת הקרקע לזריעה[3].

נכללות בזה פעולות רבות, כגון: עשיית גומות[4]; יישור והשווית הקרקע[5] (אך אם מרים את כל הקרקע בשווה אין בזה משום חרישה[6]); סילוק לכלוכים מהקרקע כדי לַיפּוֹתה[7]; דישון הקרקע[8]; וכן כל יתר האופנים

1 בגמרא (שבת עד:): "שבק תנא דידן בישול סממנים דהוה במשכן ונקט אופה". וכ"כ רש"י (עג. ד"ה האופה) ותוספות (עג: ד"ה מפרק).

2 כן כתב בחידושי רבינו אברהם בן הרמב"ם בשם רב האי גאון (נדפסו בתחילת ספר מעשה רוקח, והובאו באגלי טל בפתיחה).

3 "מה דרכו של חורש לרפויי ארעא" (מו"ק ב:). וכן הובא ברש"י (עג:). ובדומה לזה (ירושלמי פ"ז ה"ב) כל דבר שהוא להניית קרקע חייב משום חורש .

4 בגמרא (שבת עג:): תנא: החורש והחופר והחורץ כולן מלאכה אחת הן. והובאה ברמב"ם (פ"ז ה"ב). וגבי החורץ פרש"י (ד"ה החורץ): עושה חריצין בקרקע. ועיין תוספות (לט. ד"ה מפני) שהנועץ בקרקע ועושה חריץ אלא שאינו ניכר, כגון כשתוחב ביצה בקרקע או מקל וכיוצא בזה, שנחלקו בזה רבה ורב יוסף (שם), ע"ש.

5 בגמרא (שם): אמר רב ששת: היתה לו גבשושית ונטלה בבית - חייב משום בונה, בשדה - חייב משום חורש. אמר רבא: היתה לו גומא וטממה בבית - חייב משום בונה, בשדה - משום חורש. וכן נפסק ברמב"ם (פ"ח ה"א). והוא עניין אשוויי גומות הנזכר במלאכה זו בכמה מקומות.
כתב המ"ב (תצח ס"ק צא) בשם האחרונים שאיסור עשיית גומא הוא בכל ריכוז עפר, אף שהוא תלוש או שהוא בכלי ואפילו בעפר שבתוך הכלים. וראיה לדבריו מהא דרבי ירמיה רבה (כט:) שאסר לגרור בעיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא ושם מדובר בקומה עליונה בבית. וכן בגמרא (לט.) מובא דסתם גג לית ביה עפר ולכן אין לגזור להטמין בתוכו ביצה, ומשמע דאם יש בו עפר יש לאסור. וכן מצינו בשו"ע (יו"ד רצד, כו) שהנוטע על גג שמילאו עפר חייב בערלה, ובב"י שם כתב שאע"ג שלעניין בכורים מצינו (מנחות פד:) שבגג ובחורבה יש מאן דאמר שמביא ואינו קורא, היינו דווקא לענין בכורים דבעינן משבח ארצך וכו', אבל לכל מילי חשיב מחובר גמור. וכ"כ ר"ת המובא בתוספות (כט: ד"ה מפני) ומשמע מדבריו שאפילו במעזיבה שעל הגג שייך איסור עשיית גומא.

6 כ"כ המ"ב (שח ס"ק קמג, תצח ס"ק פט).

7 כ"כ הרמב"ם (פ"ח ה"א): המנכש בעיקרי האילנות והמקרסם עשבים או המזרד את השריגים כדי ליפות את הקרקע הרי זה תולדת חורש ומשיעשה כל שהוא חייב. ובירושלמי (שם): המצית את האור בחישת קנים ובאגד תמרים [כדי לבערם מן השדה כיון שמפריעים למחרשה] חייב משום חורש.

8 כמובא בירושלמי (פ"ז ה"ב) שהמדייר וכן המזבל חייבים משום חורש. ובביאור הלכה (שלו, ג ד"ה או) כתב בזה הלשון: בספר תפארת ישראל כתב דבחכמת אקאנאמיע אמרו שמי רגלים הם טובים מאד לזבל הקרקע, אם כן, מזבל תולדת חורש הוא עכ"ל [-התפארת ישראל], ולא נהגו העולם ליזהר בזה כלל וגם מהגמרא (פא:) מוכח שלא כדבריו דהלא אי אפשר לגדולים בלא קטנים ולדבריו היה אסור גם לפנות על שדה ניר בשבת מחמת חרישה

שמכשירים את הקרקע לזריעה[9] – בכל אלו חייב משום חורש.

המנכש עשבים רעים מתוך טובים והמשקה מים לשורשי העשבים: י"א שאינו חייב משום חורש אלא משום זורע בלבד, וי"א שחייב גם משום חורש. להלכה מחמירים כדעה האחרונה[10], לכן יש לאסור להשקות או להטיל מים בקרקע שעומדת לזריעה או לחרישה אף שכבת אין שם כל צמח, במידה ודעתו לחרוש או לזרוע קודם שיתייבשו המים[11].

אבל אם מטיל מי רגליים ושאר משקים שמזיקים לצמח על הצמחים או הזרעים עצמם, י"א שמותר אף אם הצמח נמצא בקרקע שעומדת לחרישה[12].

סוג הקרקע

מלאכת חורש שייכת בקרקע שעומדת לזריעה וכן בקרקע שאינה עומדת לזריעה אך ראויה לזריעה. אבל ברחוב או בית אף שאינם מרוצפים אין איסור חרישה, משום שהם משמשים להילוך או שימוש דירה. ולכן תיקון הקרקע שלהם אסור משום מלאכת בונה[13].

ולא משמע שם כן. עכ"ל הביה"ל. ולכאורה דברי הכלכלת שבת מפורשים בירושלמי הנ"ל בלא חולק, ומה שהקשה הביה"ל משדה ניר כבר חילק השבה"ש (הלכה ג. וכן במלאכת זורע ס"ק א) בין המזבל ומתכוין לתיקון הקרקע שחייב משום חורש לבין הזורק זבל בלא כוונה לזבל שמותר כיוון שאין בזה תיקון ובזה מיירי הנפנה בשדה ניר. וצ"ע.

9 עיין בירושלמי (פ"ז ה"ב) לדוגמאות נוספות.

10 בגמרא (מו"ק ב:) נחלקו האמוראים בעניין המנכש והמשקה מים לזרעים: לרבה חייב משום חורש, דכשם שדרכו של חורש לרפויי ארעא האי נמי מרפויי ארעא; ולרב יוסף חייב משום זורע, מה דרכו של זורע לצמוחי פירא הכא נמי מצמח פירא; ולאביי חייב משום שניהם. ופסק הרמב"ם (פ"ח ה"ב) כרב יוסף, וכך גם דעת האור זרוע (סי' נד). והסמ"ג (לאוין סה), הגהות מיימוני (פ"ח אות ב), הרוקח (סי' נז) והגר"א החמירו כמסקנת אביי שחייב משום שניהם. ומה שכתבנו שלפוסקים כרב יוסף מותר להטיל מים בקרקע שאינה זרועה כ"כ האו"ז והובא בשעה"צ (שלו סקי"ח). להלכה כתבו מג"א (שלו סק"ה) והמ"ב (שם סקכ"ו, ובשעה"צ סקי"ח) להחמיר שחייב משום שניהם, כמסקנת אביי.

11 הגהות החתם סופר (על המג"א שלז סק"ז), אגלי טל (סע' ו) וכן השמירת שבת כהלכתה (פכ"ו הערה יח) ציין לדברי האג"ט. וביארו דאם מתייבשים המים קודם שחורש או זורע נמצא שלא פעל כלום בשפיכת המים. ועוד חשש יש בשפיכת מים לקרקע, מטעם גיבול, כמובא במ"ב (שכא סקנ"ז) בשם המג"א (שם סקי"ט) שאסור מטעם זה להשתין על טיט. ולפי זה צריך לדון מדוע התירו לרבץ הבית במים (כמובא בשו"ע שלז, א). ובשש"כ (פכ"ג הערה כ) בשם הגרש"ז חילק בין נתינת מים מועטת, שאינה מתקיימת בשבת, לנתינה מרובה [ולכאורה עדיין צ"ע, הרי הביה"ל (שכא ד"ה שמא יבוא) כתב שיש לישה אף בחצי שיעור ומאי שנא הכא].

12 בשו"ע (שלו, ג) התיר לתת מי רגלים ושאר משקים שאינם מצמיחים על עשבים. ובביה"ל (ד"ה או) הקשה דנהי דלא חייב משום זורע עכ"פ מרפה הקרקע ע"י הלחלוחית ויתחייב משום חורש. ותירץ, דלא אמרו שחייב משום חורש אלא כשמועיל לזרעים גם כן, אבל היכי דהוא מקלקל לזרעים אפשר דאין מתיפה הקרקע גם כן. וכתב שכעין זה מצא במאמר מרדכי. וסיים שזה דוחק וצ"ע.

13 כ"כ האגלי טל (סקט"ז), ולמד זאת מדברי הגמרא (שבת עג:) אמר רב ששת: היתה לו

קרקע שבה העפר אינו מהודק היטב, כחוף הים או ארגז חול וכדומה, דנו הפוסקים האם שייכת חרישה מהתורה או לא[14]. ובחומרים שאינם עפר לכל הדעות לא שייכת חרישה[15].

אופן החרישה

אין איסור מהתורה אלא על חרישה בכלי, אבל גרירת מיטה, כיסא או ספסל שיוצרים חריץ נחשבת חרישה בשינוי ואסורה מדרבנן[16]. ויש אומרים שאף באופן זה אסורה מהתורה[17].

גבשושית ונטלה בבית - חייב משום בונה, בשדה - חייב משום חורש. אמר רבא: היתה לו גומא וטממה בבית - חייב משום בונה, בשדה - משום חורש. והביא הארחות שבת (פי"ח הלכה לה) דברי האגלי טל להלכה.

בהערה 10 הובאו דברי המ"ב (שלו סקכ"ו) בעניין המשקה מים לזרעים שחייב אף משום חורש. מדבריו משמע שאין איסור בשפיכת המים אלא בקרקע שעומדת לחרישה או לזריעה. וצ"ע למה הקלו בשפיכת מים יותר משאר אופני החרישה שאסורים בכל קרקע ובלבד שהיא ראויה לזריעה, אף אם אינה עומדת לזריעה בפועל. ובארחות שבת (פי"ח הערה ח) הרגיש בזה וכתב לחלק בין חפירה בקרקע ששייכת יותר לפעולת החרישה מאשר השקיה ולכן תיאסר בכל קרקע שראויה לזריעה, לבין השקיית מים שאסורה רק בקרקע העומדת לזריעה. וכן כתב בחוט שני (מלאכת זורע) שמותר לשפוך מים לקרקע שאין בה צמחים אם אינה עומדת לחרישה, משא"כ לחרוש ממש בידיו או בכלי אסור אף בקרקע זו, ע"ש.

14 בגמרא (שבת לט.) נחלקו רבה ורב יוסף בטעם איסור הטמנת ביצה בחול, לרבה זו גזרה שמא יטמין ברמץ ולרב יוסף מפני שמזיז עפר ממקומו. ופרש"י (ד"ה שמא יזיז): שמא לא יהא שם חול עקור לכל הצורך, ואתי לאזוזי עפר הדבוק, והוי חופר גומא. עכ"ל. ואמרה הגמרא דאיכא בינייהו עפר תיחוח. פרש"י (ד"ה עפר תיחוח): תיחוח בעומק, דליכא למיחש למזיז. עכ"ל. ומשמע שבעפר תיחוח אין איסור עשיית גומא. וכך הבינו תוספות (שם ד"ה מפני) מדברי רש"י, וכתבו שר"ת חולק עליו וסובר שהדבר אסור מדאורייתא, והביא ראיה ממה שהצריכו (ביצה ח.) לנעוץ דקר מערב יו"ט כדי לכסות בו הדם של השחיטה, ומפורש שם שמדובר בעפר תיחוח. אך בעפר שהוא תיחוח כל כך שכשמניח הביצה מידו ליפול נטמנת מעצמה בתוך העפר, בזה מודה ר"ת, ולעפר זה התכוונה הגמרא בשבת. גם האור זרוע (סי' עח) כתב שלדעת רש"י אין איסור עשיית גומא בעפר תיחוח, ומשמע ממנו שזו גם דעת בה"ג, ריי"ף ודעימיה שהתירו כיבוד קרקע שאינה מרוצפת (והובאו דברי האור זרוע במ"ב שלז סק"ח). אבל נראה שההבנה שזו אכן דעת רש"י אינה מוסכמת לכל הדעות, שהרי בתוספות שאחריו (ד"ה איכא) הבינו שאף רש"י מחמיר בעפר תיחוח וכאן הקילו רק משום שיש הרבה עפר תיחוח שכשיעשה גומא היא אינה מתקיימת כי דופני הגומא יפלו ולא יוכלו להתקיים לפי שאין הקרקע קשה. הרי לנו שבעלמא יש איסור אשוויי גומות אף לרש"י. דברי התוספות האלו הובאו להלכה באחרונים (אגלי טל סק"ה, שבה"ש אות ח) וכן פסק המ"ב (תצח ס"ק צא, ועיין במ"ב שח ס"ק קמג).

היוצא מדברינו, שאסור מהתורה לעשות גומא בעפר תיחוח, ואם הגומא אינה מתקיימת, פטור. ורק בעפר תיחוח שכשמניח דבר בתוכו הוא נטמן ונבלע, אין איסור עשיית גומא כלל.

15 כמובא בהלכות יו"ט ברמ"א (תקו, א) שמתיר לעשות גומא בקמח שעומד לאפיה, ודבריו לקוחים מהר"ן, וציין לו הד"מ כאן. ועיין במ"ב (תקו סק"ד).

16 כ"כ רש"י (מו: ד"ה איסורא דאורייתא) וכך מוכח בגמרא שם, וכ"כ בב"י (שלז, א) ובשעה"צ (סק"ב).

17 עיין שו"ת ברכת אברהם (סי' יט) שכתב: דבר ידוע ונראה בכל עת שהרבה מבני אדם

אם אין החרישה נעשית באופן שמטיב את הקרקע, נחשב הדבר כקלקול ואסור מדרבנן[18].

החורש על ידי בהמה חייב, אף שעיקר חרישת הקרקע נעשית על ידי הבהמה ולא על ידי האדם[19].

חופרים בגרירת הברזל או הקורה על ידי צמד הבקר. לדבריו שם זו דעת הרמב"ם (פ"א ה"ה). וכן דעת רש"י (סוכה לג: ד"ה והא מודי) וכן משמע במאירי (ביצה כג:). ועיין שו"ת יביע אומר (ח"ד סי' לד אות כ) שהביא ראשונים נוספים הסוברים כך, ובזה ביאר מדוע אוסרים גרירת מטה כיסא וספסל גדולים מאוד, הרי הוה ליה כלאחר יד ואינו מתכוין ומקלקל.

18 לכן החופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה פטור אפילו לר' יהודה המחייב על מלאכה שאצל"ג, מטעם דהוא מקלקל (עג:). ותרומת הדשן (סי' סד) סובר שאם אינו צריך אף לעפרה חייב לכו"ע, והביאו המג"א (שיד סק"ה) ותמה עליו דאדרבה ק"ו שפטור.

19 במכות (כא:) מובא שהחורש ע"י בהמה בשביעית או ביום טוב חייב. וכן בירושלמי (סנהדרין פ"ז סוף ה"ז) כתוב שהחורש בבהמה בשבת נסקל על ידה. ובחידושי הרמב"ן (שבת קנג:) ביאר שהחורש בבהמה הוא נותן עליה עול והוא כובש אותה תחת ידו וברשותו היא עומדת, כל המלאכה על שם האדם היא ובו היא תלויה ואין הבהמה אלא ככלי ביד אומן, ואינו דומה למחמר שהבהמה היא הולכת לנפשה אלא שיש לה התעוררות מעט מן המחמר. עכ"ל. וכך ביאר באופן דומה בהשגות לספר המצוות (שורש יד) ע"ש. ועיין מה שדן בענין זה באגלי טל (סק"א).

החורש או זורע ע"י מכונה או טרקטור וכדומה, לדעת החזון איש (סי' לו סק"א) חייב, כיון שהחרישה מתייחסת לאדם המפעיל המכונה ונחשבת גירא דיליה, והביא ראיה גם מכך שהחורש ע"י בהמה חייב. ולעומתו, בשו"ת הר צבי (סי' רח אותיות ג-ד) חלק עליו, וכתב שאין להשוות לחרישה ע"י בהמה, כיון שבמכונה אין השתתפות מצד האדם בפעולת החרישה והזריעה של המכונה. והוסיף שאף אם היינו אומרים שחרישה נחשבת מעשה האדם, בזריעה שע"י הילוך הבהמה או במכונה אוטומטית ללא כל התערבות האדם, א"א לומר כן. ע"ש שהאריך.

א. גרירת דברים כבדים, ריבוץ הבית

שו"ע שלז, א

זה השולחן

דבר שאין מתכוין, מותר, והוא שלא יהא פסיק רישיה. הלכך גורר אדם מטה, כסא וספסל, בין גדולים בין קטנים, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ (משנ"ב סק"ד – אבל ספסלים גדולים מאוד אסור לגרור, דהוי פס"ר). ואפילו במרוצף אסור, אטו אינו מרוצף (שעה"צ סק"ב – אך אם רוב בתי העיר מרוצפים יש להתיר לגרור בקרקע מרוצפת, אפילו שפס"ר שיעשה חריץ). ומותר לרבץ הבית, כיון שאינו מתכוין להשוות גומות אלא שלא יעלה האבק.

סביב לשולחנך

גרירת דברים כבדים

כפי שביארנו בפתיחה למלאכה, עשיית חריץ בקרקע אסורה משום חורש. כמו כן אסרו לגרור דברים כבדים, משום עשיית חריץ. ומקור הדין בגמרא (שבת כט:):

אבין ציפוראה גרר ספסלא בעיליתא דשישא לעילא מרבי יצחק בן אלעזר. א"ל אי שתוקי לך כדשתיקו ליה חבריא לר' יהודה נפיק מיניה חורבא גזירה עליתא דשישא אטו עליתא דעלמא. ריש כנישתא דבצרה גרר ספסלא לעילא מר' ירמיה רבה. א"ל כמאן, כר"ש. אימר דאמר ר"ש בגדולים דלא אפשר בקטנים מי אמר. ופליגא דעולא, דאמר עולא: מחלוקת בקטנים אבל בגדולים ד"ה מותר.

הגמרא נשאה ונתנה בזה והסיקה שאין הלכה כר' ירמיה רבה ושמותר לגרור ע"ג הקרקע מיטה כיסא וספסל, בין גדולים בין קטנים, כל עוד אינו פס"ר שיעשה חריץ בקרקע. וכ"כ בשו"ע. אבל בספסלים גדולים ביותר כתב הרוקח (סי' נח) שיש לאסור מטעם דהוא פס"ר, וכן פסק במ"ב (סק"ד).

אך אם רוב בתי העיר מרוצפים, כתב בשעה"צ (סק"ב) להתיר לגרור, כי עשיית החריץ היא כלאחר יד ובאופן של קלקול, ועוד שאינו מתכוון לזה והוה ליה פס"ר דלא ניחא ליה, ובצירוף שיטת התוספות (כט:) דלא גזרו בזה אטו אינו מרוצף. וכן הובא ברש"י (צה. ד"ה זילחא), וכמו שרמז לזה בגליון הש"ס (שם).

ריבוץ הבית

ריבוץ הבית, עניינו להזות מים על קרקע הבית כדי שלא יעלה האבק. ובגמרא (שבת צה.) דנו אם יש בזה חשש להשוויית גומות, ומובא למסקנה דהאידנא דקיי"ל כר"ש דדבר שאינו מתכוון מותר – שרי אפילו כשהקרקע אינו מרוצפת. וכן פסק בשו"ע.

זר זהב סביב

שימוש בעגלת ילדים

מותר להסיע עגלת ילדים בדרך עפר, ואף להפנותה לצדדים.

כ"כ שמירת שבת כהלכתה (פכ"ח הלכה מח), וכך דעת הגר"ע יוסף (שו"ת יחוה דעת ח"ב סי' נב, וחזר על זה בלוית חן סי' קו ובהליכות עולם ח"ד עמ' ב). וביארו שהזזת עגלת ילדים אינה פס"ר להזזת עפר, ואף אם היה זה פס"ר יש להתיר כי הוא מקלקל וכלאחר יד, ואם הגרירה מחוץ לבית אז זה גם פס"ר דלא ניחא ליה. והביאו עוד סברה להתיר, שהזזת עגלה על גבי חול אינה עושה חריץ אלא כובשת את הקרקע לצדדים, וזה מותר אפילו לר' יהודה האוסר דבר שאינו מתכוון (ע"פ המשנה בביצה כג: ורש"י שם).

שימוש באופניים

הבן איש חי התיר רכיבה על אופניים בשבת, אבל למעשה החמירו בזה האחרונים.

דברי הבן איש חי הובאו בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח כה ובהשמטות שבראש הספר). וכתב שאין לגזור משום עובדין דחול או שמא יתקן הגלגל וכו', כי אין לנו לגזור גזירות מדעתנו. הגר"ע יוסף בשו"ת יחוה דעת (ח"ב סי' נב, בהערה) הביא אחרונים שאסרו רכיבה על אופניים מטעם עובדין דחול, וכן מחשש שמא יצא עימם חוץ לתחום, וכן שמא יתקלקלו ויתקנם. וסיים שראוי להחמיר.

וחזר על דברים אלו גם בהליכות עולם (ח"ד עמ' רמא) ובחזון עובדיה (ח"ד עמ' מ-מד). וכך מסקנת פוסקי זמנינו לאסור רכיבת אופניים, ונראה שהטעם המרכזי לאסור הוא מחשש עובדין דחול וזילותא דשבת.

ובספרי האחרונים האריכו בזה, עיין כה"ח (תד סק"ח), שו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' כא אות כז וכן ח"ז סי' ל), שש"כ (פרק טז הלכה יח), שו"ת אור לציון (ח"ב פרק מב סעיף א) ועוד.

לכל הדעות, מותר לתת לילדים קטנים לרכוב על תלת אופן וכן על גלגיליות או קורקינט.

שו"ע שלז, ב

ב. טאטוא הבית

זה השולחן

טאטוא קרקע מרוצפת או שאינה מרוצפת

אסור לכבד הבית, אלא אם כן הקרקע מרוצף. ויש מתירין אפילו אינו מרוצף. הגה: ויש מחמירין אפילו במרוצף, וכן נוהגין ואין לשנות (כביה"ל ד"ה 'ויש מחמירין' כתב שיש להקל לטאטא קרקע מרוצפת, אם רוב בתי העיר מרוצפים).

סביב לשולחנך

בפתיחה למלאכת חורש התבאר שהשוויית גומות אסורה משום חורש. כמו כן, לגבי כיבוד הקרקע [-טאטוא] יש לדון משום השווית גומות, שהרי במהלך הטאטוא האדם מזיז את העפר. ולעיל הובא שלמסקנת הגמרא (שבת צה.) מותר לרבץ הבית, כי אינו מתכוון להשוויית גומות, ואין זה פס"ר. נחלקו הראשונים האם לפי זה יהיה מותר אף לטאטא:

א. דעת בה"ג ורי"ף – מותר לטאטא אפילו קרקע שאינה מרוצפת

התוספות (ד"ה והאידנא) הביאו שהתיר בה"ג (הל' שבת יח ע"ג, יט ע"ד) כיבוד אפילו בדהוצי כלומר במכבדות של תמרה שמזיזות עפר ממקומו, וכן דעת הרי"ף (מח.). וכתב הרב המגיד (פכ"א ה"ג) שכן דעת הרמב"ן (בחי' צה.; קכד: ד"ה הא דאמרינן אבל; מלחמות מח. ד"ה כתוב) והרשב"א (צה. ד"ה והאידנא, ביצה כב:, עה"ק ב"מ ש"ג סס"ה). וכתב הר"ן (ביצה יב. ד"ה וכתב הר"ז): וכי תימא הרי הוא מכל מקום מזיז עפר ממקומו, איכא למימר דטלטול מן הצד על ידי דבר אחר משום כבוד יום טוב התירוהו.

ב. דעת הרא"ש, ספר התרומה ור"י – אסור לטאטא אפילו קרקע שאינה מרוצפת אלא אם העיר עצמה מרוצפת

התוספות (שם) והרא"ש (סי' ג), אחר שהביאו דברי בה"ג, כתבו לאסור טאטוא קרקע שאינה מרוצפת[20]. וכן כתבו סמ"ג

20 ראַייתם העיקרית מהגמרא (קכד:) שמתייחסת למכבדות של תמרה [מטאטא] ככלי שמלאכתו לאיסור מפני שעשוי לכבד בו את הבית, ואפילו לרבי שמעון אסור לכבד את הבית מפני שמזיז עפר ממקומו. אבל הרי"ף (מח.) תירץ דהאידנא דקיימא לן כרבי שמעון

(לאוין סה יב:), סמ"ק (סי' רפב עמ' רפא ד"ה תניא), ספר התרומה (שם ד"ה גורפין) והמרדכי (סי' תיד) בשם כמה גדולים. ונתנו מספר טעמים לאסור: א. מזיז עפר ממקומו (תוספות ורא"ש שם. ובשעה"צ סק"ג ביאר שכוונתם לב' חששות: א. עושה גומא[21]; ב. מטלטל העפר); ב. משווה הגומות (רש"י קכד: ד"ה תמרה, רז"ה מח., ראב"ד המובא בב"י); ג. חיישינן שמא מתוך טרדתו לכבד וליפות הקרקע ישכח וישוה הגומות במתכוון (סמ"ג שם).

בספר התרומה (שם), ר"י (מובא בטור) ורא"ש (שו"ת כלל כב סי' טו) הוסיפו להחמיר ואסרו כיבוד אפילו של קרקע מרוצפת, מכמה טעמים:

א. גם בקרקע מרוצפת יש חשש אשוויי גומות בין הרובדים[22]; ב. גזירה אטו מקום שאינו מרוצף, כמו שאמרו כן לגבי גרירת מיטה כיסא וספסל (שבת כט:) "גזירה עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא". אך כתבו שמותר לכבד שולחן או תיבה מן הפירורין שעליהן; ג. בביה"ל (ד"ה ויש מחמירין) דן האם טעם המנהג לאסור הוא משום חשש מוקצה, כיון שמצויות על הקרקע עצמות וקליפות. ודחה אפשרות זו, כי פינוי עצמות אלו מותר מטעם שהן כגרף של רעי, ועוד שטאטוא נחשב טלטול מן הצד ע"י דבר אחר לצורך דבר המותר.

אבל כתב ספר התרומה (שם) שאם כל העיר מרוצפת מותר לטאטא, ולמד זאת מכך שבגמרא (שבת צה.) מובא שאמימר שרא זילחא במחוזא וכתב רש"י (ד"ה זילחא): לרבץ הבית, ורצפת אבנים הייתה בכל העיר. וכן כתבו התוספות (כט: ד"ה גזירה).

ג. דעת רש"י ורמב"ם – מותר לטאטא קרקע מרוצפת ואסור באינה מרוצפת

דעת רש"י (קכד: ד"ה של תמרה) והרמב"ם (פכ"א ה"ג), שמותר לכבד קרקע מרוצפת, ואסור לכבד אם אינה מרוצפת. וטעמם, דהיכא דאין משום אשוויי גומות אין לגזור על הטאטוא, כמובא בגמרא (צה.) דאמימר שרי זילחא במחוזא (שהיתה עיר מרוצפת) ולא גזרו מרוצף אטו שאינו מרוצף.

ד. דעת הראב"ד – מותר לטאטא קרקע מרוצפת שנתכבדה מע"ש

לר"ן (לו. ד"ה והאידנא) בשם הראב"ד דעה ממוצעת. לדבריו הרי"ף התיר לכבד הבית רק בתנאי שנתכבד הבית מערב שבת, שאז אין בטאטוא פס"ר להשווית גומות [אלא שמהראב"ד משמע שבלאו הכי יש לאסור לטאטא עצמות וקליפין משום מוקצה. אבל אחר כך הביא הר"ן משם הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ג סי' ח) שמתיר לטאטא אפילו דברים האסורים בטלטול אם הם מאוסים ומטאטא כדי לסלקם, כשם שמותר לטלטל גרף של רעי (קמג.). והרב המגיד (פכ"א ה"ג) כתב דברי הרשב"א ואחריהם כתב: וכן נהגו במקומנו].

דאמר דבר שאין מתכוון מותר הויין להו מכבדות של תמרה דבר שמלאכתו להיתר ואפילו מחמה לצל שרי. וכתב הר"ן (לו. ד"ה והאידנא) דהא דתנן (ביצה כב:) אף הוא היה אומר שלשה דברים להקל ... מכבדין בין המטות ... וחכמים אוסרים כתב הרי"ף בתשובה (החדשות סי' יח) מאן חכמים רבי יהודה ולא קיי"ל כוותיה.

21 מ"מ, גם לדעות שהוא משווה גומות או מזיז עפר, אינו אסור אלא מדרבנן כמובא בגמרא (צה.), אלא שאם מכוון לאשוויי גומות בזה לדעת התוספות (שם ד"ה המכבד) ורמב"ם (פכ"א ה"ג) אסור מדאורייתא, ולרמב"ן (מלחמות מח:) נחשב בונה ע"י שינוי ואסור מדרבנן. ודעת הרז"ה (מח.) שיש בכיבוד איסור תורה היכא שהוא פס"ר, ודחה דבריו הרמב"ן (שם) [עיין כל הנ"ל בביה"ל ד"ה אסור ובשעה"צ סק"ד].

22 בביה"ל (ד"ה ויש מחמירין) פקפק בטעם זה, שהרי מוכח מדברי הגמרא (קנא:) שמבארת טעם איסור סיכת קרקע משום שקרקע בקרקע מיחלף, דבמרוצף לא שייך כלל אשוויי גומות. וכתב שגם מהרמב"ם ורש"י מוכח שלא חששו לאשוויי גומות בין הרובדין.

פסיקת השו"ע והאחרונים

כתב הב"י שמכיוון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לאסור לכבד קרקע שאינה מרוצפת – הכי נקטינן, אלא אם מדובר במקום שפשט המנהג להתיר, דכיון דמידי דרבנן הוא ויש להם גדולים עליהם יסמוכו – אין מוחין בידם (וכמו שמשמע בתשובת הרא"ש כלל כב סי' טו שהובאה בב"י, ע"ש). ובקרקע מרוצפת מתירים לכבד אפילו לכתחילה, כיוון דלהרי"ף והרמב"ם שרי. ויוצא שלמעשה הב"י פוסק כשיטת הרמב"ם, שהיא הדעה הממוצעת. וכן פסק בשו"ע להתיר לטאטא קרקע מרוצפת, וציין שיש מתירים לטאטא אפילו קרקע שאינה מרוצפת. וזה כדבריו שבב"י.

ואילו הדרכי משה (סק"ד) כתב שכבר פשט המנהג לאסור אף במרוצפת וכשיטת התוספות, וכן כתב למעשה בהגהת הרמ"א. אבל הביה"ל (ד"ה ויש מחמירין) כתב שאם כל בתי העיר מרוצפים יש להתיר לטאטא קרקע מרוצפת, וכדברי ספר התרומה, רש"י ותוספות שהובאו לעיל. והוסיף בשם הריב"ש (סי' שצד) שאפילו אם רק רוב בתי העיר מרוצפים יש להתיר.

זר זהב סביב

טאטוא חצר

למנהג האשכנזים יש להסתפק האם מותר לטאטא חצר, אפילו אם היא מרוצפת ובעיר מרוצפת.

בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ג הלכה ב) אסר לטאטא את החצר או סוכה הבנויה בחצר, אפילו אם היא מרוצפת, מפני שרוב חצרות העיר אינן מרוצפות. אבל בהערה י' הביא מהגרש"ז שיתכן שאם רוב הבתים מרוצפים רואים את החצר המרוצפת כהמשך לבית המרוצף. ודבריו הם למנהג הרמ"א שאוסר טאטוא קרקע שאינה מרוצפת, אך לשו"ע שמתיר טאטוא קרקע מרוצפת יש להתיר בכל אופן.

—

זה השולחן

רמ"א שלז, ב
אופני היתר לטאטא קרקע שאינה מרוצפת

מיהו, ע"י עכו"ם מותר, וכן ע"י בגד או מטלית או כנף אווז הקלים ואינו משוה גומות (אבל בביה"ל ד"ה וכן כתב להחמיר לכתחילה כשהקרקע אינה מרוצפת). ואסור לכבד הבגדים ע"י מכבדות העשויים מקסמים, שלא ישתברו קסמיהם (אבל בביה"ל ד"ה ויש מחמירין כתב שמי שמיקל בקסמין הקשים אין למחות בידו. וכן מסקנת הרבה פוסקים).

סביב לשולחנך

ע"י גוי

רבנו ירוחם (חי"ג ני"ב פג ע"ד) כתב בשם הרמ"ה דגויה המכבדת את הבית אין למחות בידה. וכן הובא ברמ"א. טעם ההיתר הוא שהגוי מכוון לכבד את הבית בלבד, ואע"פ שפס"ר שישווה גומות לא גזרו פס"ר באמירה לגוי (מ"ב סק"י).

בבגד או במטלית

כתב האגור (סי' תקיז) שמותר לכבד בבגד או במטלית. והב"י תמה מה טעם ההיתר. אבל הדרכי משה (סק"א) כתב שהמנהג כדברי האגור ושמותר אף בכנפיים של אווזים, וביאר שכיוון שדברים קלים הם ואינם נוטלים אלא האבק שלמעלה - ליכא למיחש בהו

לאשוויי גומות[23]. וכן כתב הרמ"א. אבל בביה"ל (ד"ה וכן) הביא אחרונים (מג"א בשם רש"ל, אליה רבה) שהחמירו בכנף אווז ויש מי שהחמיר אפילו בבגד (גר"א), וסיים שבמרוצף יש להקל דבלאו הכי הרבה פוסקים מקילין במרוצף אפילו במכבדת ממש, ואף בקרקע שאינה מרוצפת מי שנוהג להקל כהרמ"א אין למחות בידו, לפי שנוכל לצרף בזה דעת הראשונים המתירים אפילו כיבוד קרקע שאינה מרוצפת.

והוסיף הרמ"א שאסור לכבד הבגדים ע"י מכבדות העשויים מקסמים, שלא ישתברו קסמיהם. דבריו לקוחים מהשל"ג (לו. אות ו). אבל בביה"ל (ד"ה ויש מחמירין) כתב שמי שמיקל בקסמים הקשים אין למחות בידו, כי כמה אחרונים מפקפקים על דברי השל"ג הנ"ל [הם החיד"א (ברכ"י סק"א) בשם מהר"י קסטרו ובית מאיר, וכן המאמר מרדכי (סק"ג) המובאים בביה"ל (ד"ה שלא)] וטוענים שאין זה פס"ר. וכן כתב בשו"ת פעולת צדיק (ח"ג סי' קסט) והעיד שכן המנהג להקל. וכך דעת הגר"ע יוסף (חזון עובדיה ח"ד עמ' מח-מט).

זר זהב סביב

טאטוא ע"י מברשת רכה

במ"ב (סקי"ב) הביא בשם הכלכלת שבת להתיר לטאטא במברשת רכה, אולם בביה"ל (ד"ה הקלים) כתב שאין להתיר אלא בקרקע מרוצפת, כיוון שדרך לכבד במברשת כזו גם בחול והוי זילותא דשבת.

ג. סיכת והדחת קרקע

שו"ע שלז, ג

זה השולחן

אין סכין את הקרקע, ולא מדיחים אותו, אפילו הוא מרוצף.

סביב לשולחנך

בגמרא (שבת מ:): אמר רב יהודה אמר שמואל: מעשה בתלמידו של ר' מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ ובקש להדיח קרקע, ואמר לו אין מדיחין. לסוך לו קרקע, אמר לו אין סכין. ופרש"י: דילמא אתי לאשוויי גומות. וכן בהמשך המסכת (שם קנא:) מובא מעשה זה, ומבואר שם שאפילו בקרקע מרוצפת יש לאסור, דקרקע בקרקע מחלפא, ויבוא לסוך קרקע שאינה מרוצפת. וכן כתב הרמב"ם (פכ"א ה"ג) לאסור אף בקרקע מרוצפת. וכן בתוספתא (פי"ז ה"י) מובא שאין סכין ואין נופחין ואין מדיחין הקרקע ביום טוב ואין צריך לומר בשבת. והובאה ברמב"ם שם. וכן כתב בשו"ע (שלז, ג) לאסור סיכת והדחת הקרקע אפילו אם היא מרוצפת.

וכתב הרב המגיד (שם) שאע"פ שהכיבוד מותר ברצוף, אלו הדברים אסורים, וגזרו בהם לפי שאין בהם צורך כמו בכיבוד. ובמ"ב (סקט"ז) הביא בשם רבנו ירוחם נימוק נוסף, דכיוון שרוצה ליפות את הקרקע, לסוך אותה או להדיחה חיישינן שמא יראה גומות וישכח ויבוא להשוותם במתכוון.

23 ומשמע דדווקא אם מכבד מה שלמעלה מותר. אמנם החיי אדם (כלל מ סע' ג) הבין שההיתר הוא משום שהוא שינוי גדול, ולדבריו מותר אפילו אם מכבד היטב ואפילו לעומק, ודחה דבריו בשעה"צ (סק"ח).

זר זהב סביב

במקום הצורך, כגון בבית חולים שיש להקפיד במיוחד על הניקיון, או גם בבית במקום שהלכלוך רב, אפשר להקל לשטוף את הרצפה המרוצפת, בתנאי שישתמש במגב גומי בלבד.

כן כתב שמירת שבת כהלכתה (פכ"ג הלכה ו). וביאר שמכיוון שתלה הרב המגיד היתר הכיבוד בכך שהוא נחוץ יותר מהדחת הקרקע, ממילא במקום שההדחה נחוצה ביותר יש להקל (שם הערה כד). וכן כתבו אחרונים נוספים (חזון עובדיה עמ' מט-נ, שו"ת אור לציון ח"ב פרק מג אות ח).

ומה שכתבנו להשתמש במגב גומי בלבד, הוא מחשש איסור סחיטה בסמרטוט.

ביאור הלכה (ד"ה מדיחין) – מותר לנפוח בפיו להזיז עפר, אפילו למי שמפקפק בכיבוד קרקע עם כנף אווז. ומצדד להתיר אפילו בקרקע שאינה מרוצפת ואפילו אם מנפח בכלי.

בתוספתא שהובאה לעיל אסרו נפיחה בפיו, והובאה ברמב"ם (פכ"א ה"ג) ובמג"א (סק"ו). והתקשה בזה בביה"ל, הרי אין כאן פס"ר לאשוויי גומות, ואם תאמר שיש בזה משום טלטול מוקצה הרי אין איסור מוקצה בנפיחה ע"י פיו (כמבואר ברמ"א שח, ג). ויישב בב' אופנים: א. גזרו כיוון שאין בזה צורך כ"כ; ב. מיירי באופן שהוא לצורך מרחץ, כלומר שצריך לייפוי הקרקע. ולב' התירוצים הנ"ל אם רצונו רק לכבד הבית מהלכלוך מותר.

שו"ע שלז, ד

ד. צידוד דברים כבדים על הקרקע

זה השולחן

אסור לצדד חבית על הארץ דכיון שהיא כבדה יבוא להשוות גומות ודאי והוי פסיק רישיה (מ"ב סקי"ט - ולא יטה החבית וישפוך ממנה, אלא מגביה מן הארץ ושופך).

סביב לשולחנך

כך מובא בגמרא (שבת קמא.). וטעם האיסור הוא שע"י הצידוד מיישר הקרקע (רש"י). אי נמי אין פס"ר בצידוד החבית אלא דגזרינן שמא ישכח וישווה הגומות על מנת שיהיה נוח לו הצידוד[24] (מ"ב ס"ק כ ע"פ תוספות ד"ה דילמא אתי). וכתב המ"ב (סקי"ט) שלא יטה החבית וישפוך ממנה אלא מגביה מן הארץ ושופך, שאם לא כן יחפור מן הארץ בוודאי. ואף שלכאורה יש להתיר מכמה צדדים: מקלקל, מלאכה שאינה צריכה לגופה וחופר כלאחר יד, אף על פי כן אסור מדברי סופרים.

זר זהב סביב

נחלקו האחרונים האם מותר לצדד החבית על קרקע מרוצפת. ואם רוב בתי העיר מרוצפים יש להקל בזה.

במ"ב (סק"כ) ציין שדעת התורת שבת שלא גזרו בזה בקרקע מרוצפת ושהפמ"ג ברישׁ הסימן מצדד להחמיר. ובשעה"צ (סקי"ז) כתב שאם בתי העיר מרוצפים אין להחמיר בזה.

24 ולכאורה נפק"מ להחמיר גם בחביות שאינן גדולות באופן שוודאי יהיה פס"ר.

ה. מקרים נוספים בהם חששו להשווית גומות

זה השולחן

שו"ע שב, ו
1. קינוח טיט שעל רגלו בקרקע

טיט שעל רגלו (או על מנעליו); מקנחו בכותל, אבל לא בקרקע, דלמא אתי לאשוויי גומות. ויש מי שאוסר אף בכותל. ויש מי שמתיר בשניהם (וכן פסק ט"ז). והוא הדין דמותר להסירו במעט חרס הראוי לטלטל (ומ"ב סקכ"ח פסק כשו"ע).

סביב לשולחנך

עיין במלאכת מלבן בסעיף הנ"ל שביארנו מקורות דין זה, וחילוקי הדינים בזה.

—

זה השולחן

שו"ע שיב, ט
2. שלא ליפנות בשדה ניר

אסור לפנות בשדה ניר בשבת, שמא יבא לאשוויי גומות; ואם היה שדה חבירו, אפילו בחול אסור מפני שדש נירו ומקלקל.

סביב לשולחנך

דברי השו"ע מקורם במימרא דרב הונא המובאת בגמרא (שבת פא:). ופירש רש"י: שדה ניר - חרישה ראשונה ועומד לזריעה. ונאמר בגמרא שאם היא בשדה חבירו אפילו בחול אסור "משום דוושא". ופירש רש"י: מפני שדש את נירו ומקלקל את הזריעה.

ועיין במ"ב (סקכ"ד) ובביה"ל (ד"ה בשדה) שבעצם אין חילוק בין שדה ניר לשאר השדות לעניין השווית הגומות, אלא דבשדה ניר מצויים על ידי החרישה הראשונה רגבים וגומות, וחיישינן שמא בעת שיפנה ישכח וייטול מהרגבים שלפניו וישליך למקום הגומות ויתחייב. אך בשדה שאין בו רגבים וגומות, לא גזרו שמא יבוא להשוות גומות.

—

זה השולחן

שו"ע שטז, יא
3. דריסת רוק דרך הילוכו

לא ישפשף ברגליו רוק על גבי קרקע, משום משוה גומות, אבל מותר לדרסו לפי תומו שאינו מתכוין למרח ולהשוות גומות; ואף על גב דממילא ממרח הוא, כי לא מכוין שרי, משום מאיסותא.

סביב לשולחנך

"רוק דורסו לפי תומו" (שבת קכא:). ופרש"י: דורסו לפי תומו - שאין מתכוין למרח ולאשוויי גומות ואף על גב דממילא ממרח הוא, כי לא מכוין שרי משום מאיסותא. וכ"כ הטור.

זר זהב סביב

מותר לדרוס הרוק דרך הילוכו אף שמבחין בו ומתכוון לכך, ואפילו אם על ידי הדריסה ישפשפו קלות; אבל אסור למרחו הנה והנה. אך אם אין הרוק נמצא בדרך הילוכו, או שהוא בדרך הילוכו אבל אינו מאוס כל כך, אסור לדרסו, אבל מותר להניח רגלו עליו.

הב"י כתב שברוק התירו אף במתכוון לדרסו, כל שלא מתכוון למרח ולאשוויי גומות. וכ"כ במ"ב (סקנ"א). ואע"פ שמצוי שע"י הדריסה משפשף קלות, התירו משום מאיסותא, כיון שכל עוד לא משפשף הנה והנה אין זה פס"ר למירוח (מ"ב שם).

ומה שכתבנו שכל שאינו בדרך הילוכו או שאינו מאוס כ"כ אסרו דריסה והתירו רק הנחת רגלו עליו, כ"כ המ"ב (שם).

רוק הנמצא על קרקע מרוצפת או ספסל

רוק הנמצא על רצפה מרוצפת – למנהג הספרדים מותר למרחו, ולמנהג האשכנזים אסור, אלא אם רוב בתי העיר מרוצפים. רוק הנמצא על גבי ספסל, לכל הדעות מותר למרחו.

המ"ב (סקמ"ט) הביא מהמג"א (סקכ"ד) שדין מירוח רוק הנמצא על קרקע מרוצפת תלוי במחלוקת השו"ע (שלז, ב) ורמ"א (שם) לעניין כיבוד הבית. ושם נתבאר שכשרוב בתי העיר מרוצפים לכל הדעות מותר לכבד, ואם כן הוא הדין שמותר למרח רוק. ע"ש.

וכתב המג"א שעל גבי ספסל לכולי עלמא ליכא למיחש לאשוויי גומות[25].

—

זה השולחן

שו"ע שלג, א
4. פינוי אוצר

אוצר של תבואה או של כדי יין, אף על פי שמותר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה, כגון שפינהו להכנסת אורחים או לקבוע בו בית המדרש. וכיצד מפנהו, אם היה האוצר גדול מפנה ממנו חמשה קופות (שבכל קופה שלש סאים), לא היה בו אלא חמשה קופות, מפנה מהם ארבעה קופות אבל כולו לא יפנה שמא יבא להשוות גומות.

זר זהב סביב

בחזון עובדיה (ח"ד עמ' נז. הערה יא) כתב דלדידן, שנוהגים להתיר לכבד בית מרוצף, יש להתיר לפנות אף את כל האוצר, אם הוא מרוצף.

—

25 לכאורה יש להקשות, שהרי אע"פ שאין חשש אשוויי גומות, הרי את עצם המירוח יש לאסור, משום מלאכת ממרח. וענה על זה המג"א (שם) דלא שייך מירוח אלא כשממרח איזה דבר ע"ג חבירו וכוונתו שיתמרח, אבל כאן רוצה שיהיה נבלע בקרקע. והביאו המ"ב (ס"ק מט). אבל האליה רבה (ס"ק לה) כתב דצ"ע לפי שרש"י (קכא:), ר"ן וטור קאמרי דהוי מירוח. ובמלאכת ממחק וכן בהערות והוספות שבסוף חלק ב נתבאר ענין זה באורך.

זה השולחן

שו"ע שלח, ה 5. שאין לשחק באגוזים על קרקע

אין שוחקים באגוזים, ולא בתפוחים וכיוצא בהן, משום אשווי גומות. הגה: ודוקא על גבי קרקע, אבל על גבי שלחן שרי דליכא למגזר שם משום גומות.

סביב לשולחנך

מקור הדין בגמרא (ערובין קד.): אמר רב יהודה אמר רב נשים המשחקות באגוזים אסור. וב' טעמים נאמרו בזה: א. לרי"ף (ערובין לה:) ורוב הפוסקים האיסור משום אשווי גומות (וכך משמע בגמרא שם); ב. לרבנו חננאל (ערובין קד:) יש לאסור אף משום השמעת קול, שאף השמעת קול שאין מכוון לשיר אסור. ומלשון השו"ע ורמ"א מוכח שסוברים כרי"ף.

זר זהב סביב

משחק על קרקע מרוצפת

נחלקו הפוסקים האם גזרו שלא לשחק גם על קרקע מרוצפת - יש אוסרים, וכך דעת המשנה ברורה (סק"כ), אבל הרבה מתירים.

ב"י הביא דברי רבנו ירוחם (ח"ז נ"ב עו.) שלשחק על גבי מחצלת דליכא אשווי גומות מותר, ודייק כן גם מהרמב"ם (פכ"א ה"ג) שהתיר לכבד קרקע מרוצפת ולא גזר אטו שאינה מרוצפת. ומשמע מדבריהם שגזירה זו הושוותה לגזירת טאטוא קרקע ומותר כשהקרקע מרוצפת (לשיטת השו"ע שלז, ב שמתיר, ואף לרמ"א שם שאסר אטו אינו מרוצף - כשרוב בתי העיר מרוצפים יש להתיר, כמו שנתבאר לעיל עמוד 38). ודעת ערוך השולחן (סע' יב) להתיר אפילו למחמירים בכיבוד קרקע מרוצף, דשחוק אינו דבר של קביעות שיגזרו זה מפני זה.

ובפמ"ג כאן מסתפק בזה: במשבצות זהב (סק"ג) כתב בפשיטות להתיר, ואילו באשל אברהם (סק"ז) כתב שכאן יש לגזור טפי שמא ישחוק על הקרקע. ובמ"ב (סק"כ) כתב להחמיר בכל גוונא. ונחלקו בזה גם פוסקי זמנינו: בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' ע"ח) ובשמירת שבת כהלכתה (פט"ז הלכה ה) מקילים, אך ציין השש"כ שזה דווקא בתוך הבית, אבל מחוץ לבית, גם על פני שטח מרוצף אסור, וביאר טעם הדבר בהערות יז-יח שכיוון שהדרך בגולות לשחק בהן על גבי הקרקע ממש, שייך בהם החשש דקרקע בקרקע מיחלף, הואיל ואפילו בעיר אין רוב החצרות מרוצפות. ולעומתם אחרים מחמירים אפילו בתוך הבית (שביתת השבת חורש אות כח, חוט שני פרק לו ס"ק ב).